

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנתם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

וישב

(חלק טו — שיחה ג)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושלוש לבריאה

שנת הקהל

מאה ועשרים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2022

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

וישב ג

אבל ע"פ פשוטו קשה לומר שלזה נתכוון רש"י בפירושו, שהרי:

(א) מצינו⁷ בכמה מקומות שהכתוב חוזר על שם מקום ואינו מסתפק בתיבת „שם“, ולדוגמא בפרשתנו⁸: „ויתנהו אל בית הסהר .. ויהי שם⁹ בבית הסהר .. את כל האסירים אשר בבית הסהר גו“¹⁰. והיינו, שמה שהכתוב מפרש דבריו באופן ברור וחוזר על שם המקום בשנית אינו תמי' בדרך הפשט.

(ב) אם אמנם קשה לרש"י כנ"ל, הי' לו לפרש כן בפסוק הקודם¹⁰ – „ויאמר ישראל .. הלא אחיך רועים בשכם גו“ – אשר אף שם הפירוט „רועים בשכם“ אינו נצרך לכאורה, שהרי כבר נאמר לעיל¹¹, „וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם“¹² (וגם כאן די

א. בפסוקי „ויאמר לו (ישראל ליוסף) לך נא ראה את שלום אחיך גו' וישלחהו גו' ויבא שכמה“, פירש רש"י: ויבא שכמה – מקום מוכן לפורעניות כו' (כדלקמן סעיף ג').

וצריך להבין: מהו הקושי כאן בפשוטו של מקרא, שמחמתו הוצרך רש"י לפרש ששכם הוא „מקום מוכן לפורעניות כו“²?

יש מפרשים³, שכיון שכבר נאמר לעיל⁴, „הלא אחיך רועים בשכם“, אינה נצרכת חזרת הכתוב „(ויבא) שכמה“, ודי הי' שייאמר „ויבא שמה“⁵ (והיינו יודעים דקאי על שכם); ומזה שהדגיש הכתוב „ויבא שכמה“ משמע, שהכוונה היא ל„שכם“ הידוע, המוכן לפורעניות“.

(1) פרשתנו לו, יד.

(2) ברע"ב כאן „הדריש שכמה כמו שכמה מלשון (הושע ו, ט) דרך ירצחו שכמה שהוא לשון פורעניות“ (וראה מדרש שכל טוב כאן). ובביאורי מהרא"י (הובא גם בצידה לדרך: דנפקא לי' ממשמעות המלה גופי' ..) דשכם לשון חלק הוא כדפרש"י בפ' ויחי .. וכל חלוקה מוכן לפורעניות – אבל ע"ד הפשט: א) צ"ל הכרח בפשט"מ לדרוש השם [וכדמוכח בנדו"ד גופא – שרש"י לא פירש, מקום מוכן לפורעניות" – לעיל פסוק יב-יג], (ב) הכתובים דהושע ודויהי ושכל חלוקה כו' – לא נרמזו כלל בפרש"י.

(3) רא"ם, גו"א, דבק טוב ועוד. וראה מנחה בלולה כאן.

(4) פסוק יג.

(5) ובלבוש האורה כאן: למה כתב שכמה בה"א בסופה .. מיותרת היא דויבא שכם ג"כ הי' משמעו כמו ויבא לשכם כו', עיי"ש.

(6) לשון הרא"ם. וראה לבוש שם.

(7) ועד"ו קשה על תירוץ הלבוש (שבהערה 5) – כי ברוב המקומות שנאמר ה"א בסופה (או למ"ד בתחלתה), גם בלעדי הה"א (או הלמ"ד) „הי' משמעו כמו (ויבא) ?“ .. וראה פרש"י וישלח לג, יח.

(8) לט, כ"כ. וראה לקמן פסוק יז: וימצאם בדותן. פסוק כט. ובכ"מ.

(9) היינו שלא זו בלבד שלא מסתפק ב„שם“, אלא שאומר שניהם – „שם בבית הסהר“!

(10) ובלקח טוב לעיל פסוק יב: בשכם, מקום מזומן לפורעניות.

(11) פסוק יב.

(12) אלא שבזה אפשר לתרץ, ובהקדים: למה מספר הכתוב שאחי יוסף היו רועים בשכם? והביאור – שבזה מתורצת התמי': למה שלח יעקב את יוסף לדאות את שלום אחיו דוקא עתה

(* קושיא ממש אינה – כי י"ל שכן דרך הכתובים. ע"ד לקמן סעיף ב'.

יתירה מזו: בפסוקים הבאים¹⁶ מסופר שיוסף הי' "תועה בשדה", ואמר ל"איש" – "את אחי אנכי מבקש", ויאמר האיש נסעו מזה גו" – ופשוט שלצורך המשך הסיפור מוכרח הכתוב להזכיר תחילה שיוסף הגיע לשכם (דאם לא כן, אינו מתיישב המשך הכתוב – "תועה בשדה . . אחי אנכי מבקש", ונסעו מזה").

ג. בהמשך פירושו כתב רש"י: שם קלקלו השבטים שם ענו את דינה שם נחלקה מלכות בית דוד שנאמר¹⁷ וילך רחבעם שכמה.

וצריך להבין:

(א) סדר ה"פורעניות" בפירוש רש"י: המאורע ד"ענו את דינה" קדם לזה ש"קלקלו השבטים" – וא"כ הי' לו לרש"י לכתבם לפי סדר הזמנים שאירעו¹⁸.

שייאמר¹³ "לכה ואשלחך אל אחיך", וכיו"ב).

(ג) לפי זה הי' לו לרש"י להעתיק בדיבור המתחיל רק את תיבת "שכמה", ולא (גם) "ויבא".

ב. יש שפירשו¹⁴, שכוונת רש"י לבאר מפני מה הוצרך הכתוב מעיקרא להוסיף "ויבא שכמה" – דלמאי נפקא מינה היכן, וימצאהו איש גו" – ועל זה פירש רש"י, דהיינו משום ששכם הוא מקום "מוכן לפורעניות כו".

אלא שגם פירוש זה בפשטות אינו מובן: כיון שהכתוב מודיע שאחי יוסף היו בשכם, ושאליהם שלח יעקב את יוסף – פשוט שדרך הכתוב להודיענו שיוסף הלך למקום אשר אליו נשלח¹⁵ – לשכם.

– והרי, כל רעית צאן היא בריחוק מקום מהעיר. ובפרט שהיו ליעקב צאן רבות. וראה לעיל (לו, ז): ולא יכלה גו' מפני מקניהם. ומתורץ זה ע"י ההדגשה שהיו רועים בשכם, שהי' מקום סכנה ליעקב ובניו כמסופר לעיל (וישלח לד, ל. וראה שם לה, ה) ומצד הדאגה כו' שלחו לראות שלומם, כמ"ש במפרשים (ראה ראב"ע הובא ברבותינו בעה"ת הדר זקנים, רשב"ם, חזקוני, רלב"ג ועוד). וי"ל שלשיתת רש"י פשוט הוא כ"כ שאי"צ לפרשו וי"ל שמודגש בלשון הכתוב גופא, "הלא אחיך גו" – דלכאורה תיבת "הלא" מיותרת] –

ולכן מוסיף הכתוב גם כאן (בדברי יעקב "לכה ואשלחך גו") "אחיך רועים בשכם". (13) ואף שזה מדברי יעקב (ולא סיפור הכתוב) – הרי בפשטות לא נכתבו בתורה כל פרטי הדיבור כ"א מה שנוגע להסיפור. (14) מהרש"ל הובא בשפ"ח. דברי דוד (להט"ז).

(15) ראה חיי שרה כד, י. תולדות כת, ה. ועוד. וראה אוה"ח כאן.

(16) טז"ז.

(17) דה"ב י, א. וצע"ק למה לא הביא רש"י הכתוב (שלפניו) דמלכ"א יב, א – כבסנהדרין קב, א*. ובתנחומא פרשתנו (ב) מביא הכתוב "ויבן ירבעם את שכם גו" ("מ"א שם, כה). ואולי הוא להדגיש שגם שם נאמר "שכמה" שמורה שהוא מקום מוכן לפורעניות (ובפרט לפירוש הלבוש דלעיל הערה 5).

(18) ונוסף ע"ז שאינו לפי סדר הזמנים – הרי לכאורה: (א) מתאים יותר להתחיל בפורעניות שהייתה בפועל לפני יבוא שכמה ומכירת יוסף – "ענו את דינה" – שמשום זה הוא מקום מוכן (מכבר) לפורעניות. (ב) אין שייך לומר דבשכם אירע מכירת יוסף מפני שהוא מקום מוכן לפורעניות, והרא"י הראשונה ע"ז (שהוא מוכן לפורעניות) – כי שם אירע הפורעניות דמכירת יוסף!

(* ובדק"ט לסנהדרין שם מביא גירסא שגם בגמרא הובא הכתוב דדה"י.

גם ענינים טובים, כמו שכבר כתב רש"י לעיל²⁵, שבשכם, קבלו ישראל שבועת התורה" [וכאמור בנביאים²⁶ שבשכם כרת יהושע ברית עם בני ישראל על קיום התורה והמצוות]; ושם שמע אברהם מאת הקב"ה את „בשורת הזרע“ ו„בשורת ארץ ישראל“²⁷ – וא"כ מהו ההכרח בפשוטו של מקרא ששכם היתה מקום מוכן לפורעניות דוקא?

ד. מה שכתב רש"י „שם קלקלו השבטים“ ולא „מכרו (אחיו) את יוסף“ – יש לבאר, שאזיל בזה לשיטתי בפירושו על התורה:

על „נלכה דותינה“²⁸ פירש רש"י: „לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם, ולפי פשוטו שם מקום הוא ואין מקרא יוצא מידי פשוטו“. ובהוספת רש"י לאחר ב' הפירושים „ואין מקרא יוצא מידי פשוטו“ – מה שלא מצינו (בכלל) בשאר מקומות שהביא ב' פירושים (לפי „אגדה“ ולפי „פשוטו“) – כוונתו ללמדנו²⁹, שגם לפי הפירוש הראשון „אין מקרא יוצא מידי פשוטו“ ודותן הוא „שם מקום“; והיינו (כמו שביארו במפרשים³⁰) שב„נלכה דותינה“ קיימים ב' הענינים:

(ב) ועוד: המקור לפירוש רש"י זה הוא בגמרא¹⁹ ובתנחומא²⁰, ושם אכן הסדר הוא לפי סדר התרחשותם („ענו את דינה“ בראשונה) – ומהו ששינה רש"י והפך את הסדר!

(ג) הלשון בגמרא ובתנחומא היא „בשכם מכרו (אחיו) את יוסף“ – ומפני מה שינה רש"י וכתב „שם קלקלו השבטים“?

ולכאורה אדרבה: לשון „קלקול“ מתאימה גם בענין בלתי חמור [ע"ד דברי רש"י לעיל²¹ לגבי ראובן, „אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור“]; וכיון שהנדון כאן הוא מכירת יוסף, שהיתה ענין חמור²², מדוע כתב רש"י „שם (רק) קלקלו השבטים“?

(ד) מצינו בנביאים (לפני הסיפור ד„וילך רחבעם שכמה“) עוד ענין של פורעניות שאירע בשכם: וילך אבימלך בן ירובעל שכמה . . ויהרוג את אחיו ג'ו²³ – ומדוע לא הביא רש"י פורענות זו²⁴?

[ואין לומר דהיינו משום שלא היתה זו פורענות לכלל ישראל – שהרי גם המאורע ד„ענו את דינה“ הי' נוגע רק לפרט].

(ה) לאידך – מצינו, שבשכם אירעו

19 סנהדרין שם.

20 שם.

21 וישלח לה, כג. ובפרש"י שם, כב (בפי ה"ב): שלא חטא ראובן.

22 ובלשון הכתוב (ויחי ג, יז): פשע אחיך ג'ו.

23 שופטים ט, א ואילך. ועיי"ש בכל הקאפיטל.

24 וכן יש להקשות למה לא הובא בסנהדרין ותנחומא שם. – אלא שהתירוץ בפרש"י צ"ל ע"ד הפשט.

321 (א) שם מקום הוא – היינו שאחי יוסף הלכו משכם למקום ששמו דותן,

25 לך יב, ו. וראה גם פרש"י ראה יא, ל.

26 יהושע כד, א ואילך. וראה שם ה, ל ואילך.

27 לשון רש"י לך שם, ז. ולהעיר שזו פעם

הראשונה שנאמר „ורא ה' אל אברם“.

28 לקמן פסוק יז.

29 כמ"ש בדברי דוד שם.

30 רמב"ן שם. דברי דוד שם. וראה אברבנאל שם.

זה (הוא „כפר הסמוך לשכם” אשר)
„נקראת על שם שכם”³⁶]

ולכן פירש רש"י ש„שם (בשכם)
קלקלו השבטים” – דהיינו שלא היתה
שם המכירה, אלא ענין (קל מזה)
של קלקול.

אבל צריך להבין: כיון שמכירת
יוסף היתה (לא שם, אלא) בדותן,
מה כוונת רש"י בדבריו „שם קלקלו
השבטים”?

ה. והביאור בכל זה:

ההבנה הפשוטה במאמר רז"ל
„מקום מוכן לפורעניות” היא, שיוסף
בא למקום שהי „מוכן לפורעניות”³⁷
בכלל (וכהמשך המאמר, המונה את
הפורעניות שאירעו שם), ולפיכך, גם
בו אירע ענין של פורעניות – מכירתו.

וכדי ללמדנו שאין זו כוונת דבריו
„מקום מוכן לפורעניות”, שינה רש"י
את סדר הפורעניות ופתח ב„שם קלקלו
השבטים”, שהוא המאורע ד„פורעניות”
המדובר בפסוקים אלו, בנוגע ליוסף –

ובזה מדגיש רש"י שכוונתו ב„מקום
מוכן לפורעניות” היא בנוגע לפרט –
רק בשייכות ליוסף ובקשר למכירתו.
והיינו, שבבואו לשכם החלה (ההכנה
אל) הפורענות שלו, כיון ש„שם קלקלו
השבטים” (כדלקמן סעיף ו').

[ומזה מוכן – שגם ב' הפורעניות
האחרות שהזכיר רש"י (שם ענו את
דינה שם נחלקה מלכות בית דוד כו')]

וכן (ב) שהליכתם זו היתה „לבקש לך
נכלי דתות כו”.

ונמצא, שלשיטת רש"י בפירושו על
התורה – פשוטו של מקרא – מכירת
יוסף (לפי שני הפירושים) לא היתה
בשכם³⁴ אלא בדותן. וממילא אין רש"י
יכול לנקוט לשון הגמרא והתנחומא –
„בשכם מכרו (אחיו) את יוסף”.

[ואמנם בפירושו על הש"ס³² תירץ
רש"י קושיא זו, וזה לשונו: ודותן
דכתיב בקרא היינו כפר הסמוך לשכם
ונקראת על שם שכם³³. אי נמי,
כמדרשו שהיו דנין עליו להרגו (וכמו
שפירש במקום אחר³⁴ (לפי מדרש זה) –
„דותן אינה מקום”) – אבל לפי פשוטו
של מקרא, דותן „שם מקום הוא”³⁵;
ואינו מסתבר ששכם תיחשב מקום
„מוכן לפורעניות” מצד הפורעניות
שאירעו בכפר הסמוך לשכם (גם:
כיון שהכתוב מדגיש שמקום אחר הוא
– „נסעו מזה גו' נלכה דותינה” –
קשה לפרש בפשוטו של מקרא שמקום

31) בפרש"י יהושע (כד, לב), „משכם גבנהו
כו” [והוא ע"פ מרז"ל סוטה יג, ב] – אבל
כמדובר כמה פעמים, פרש"י לני"ד אינו מדייק
כ"כ שיהי ע"ד הפשט – כמו בפירושו עה"ת.
ולעזיר מפרש"י ויחי (מח, כב), „וגם אני נתתי לך
נחלה שתקבר בה ואיזו זו שכם כו” – ולפי"ז אין
הכרח לתירוץ „משכם גבנהו כו”, כי מעיקרא
אין מקום להקושיא (שבסוטה שם), „מאי שנא
(שקברו) בשכם”.

32) סנהדרין שם ד"ה בשכם.

33) וכ"ה ביד רמ"ה סנהדרין שם. גו"א
לקמן פסוק יז (וצע"ק שלא הביא מפרש"י
סנהדרין שם).

34) סוטה יג, ב ד"ה משכם גבנהו.

35) וראה גם יד רמ"ה שם.

36) וברא"ם לקמן פסוק יז: ויהי מקום
דותינה במזרח אחר. וראה תו"ת כאן.

37) ד"ט פרש"י שלח (יג, יח): יש ארץ מגדלת
כו'. וראה חדא"ג סנה' שם.

התחילו פורעניותיו, לפי ש"שם קלקלו השבטים": הן אמת שמכירת יוסף היתה רק בדותן, אבל "קלקול" השבטים הי' עוד (בהיותם) בשכם: שם החלו לטכס עצה כדי להכין לו את ה"פורעניות"³⁹ – "לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם".

ז. וביאור השייכות של ב' הפורעניות הנאות (שם ענו את דינה שם נחלקה מלכות בית דוד כו') לענין היותה של שכם, מקום מוכן לפורעניות" ליוסף:

לעיל פירש רש"י⁴⁰, שיוסף "הי' מגיד לאביו שהיו אוכלין אבר מן החי ומזולזלין בבני השפחות לקרותן עבדים וחשודים על העריות ובשלתן לקה על אבר מן החי וישחטו .. ועל דבה .. לעבד נמכר .. ועל העריות .. ותשא וגו'".

כיון שעונו של יוסף קשור בג' ענינים – (א) אבר מן החי, (ב) מזולזלין בבני השפחות לקרותן עבדים, (ג) חשודים על העריות – צריך לומר, ששכם, מקום ההכנה וההתחלה לפורעניות והעונשים שבאו עליו, הי' "מוכן לפורעניות" – לג' מיני פורעניות בדומה לג' הענינים שבדברי יוסף כנגד אחיו:

מצד קלקול השבטים, "לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם" – ענין של שפיכות דמים – הרי הוא "הכנה" לפורעניות על אמירתו שאינם נזהרים באבר מן החי⁴¹ – וישחטו גו'; מצד זה

קשורות עם היות שכם מקום לפורעניות ליוסף, כדלקמן סעיף ז'.

ו. וההכרח לפירוש זה הוא הקושיא העולה על התיבות – שהעתיק רש"י – "ויבא שכמה":

מזה סיום הפסוק ("ויאמר לו לך גו' וישלחהו גו'") הוא בתיבות "ויבא שכמה", ורק בפסוק הבא מתחילים פרטי הסיפור שאירע שם – "וימצאהו איש וגו'" – משמע, שביאת יוסף לשכם כשלעצמה היא ענין עיקרי בסיפור (דמכירת יוסף). והיינו, שאין זה ענין שבדרך אגב בלבד, אלא זהו פרט שידיעתו נחוצה כאן – שיוסף אכן הגיע למקום זה.

ואינו מוכן: הלא אחי יוסף לא היו אז בשכם עוד, אלא בדותן (כנ"ל ס"ג), ונמצא שביאת יוסף לשכם היתה רק בדרך מעבר, בהלכו (משם בהמשך דרכו) אל אחיו בדותן; וא"כ, אף אם נניח שלצורך המשך הסיפור נדרש להודיענו (כנ"ל ס"ב) ע"ד ביאת יוסף לשכם – מדוע נחוץ להזכיר זאת כענין נפרד בפני עצמו³⁸ (בהדגשה מיותרת לכאורה: ויבא שכמה), ולא די בהודעה בדרך אגב: "וימצאהו איש בשכם והנה גו'".

ועל זה כתב רש"י "ויבא שכמה, מקום מוכן לפורעניות שם קלקלו השבטים כו'": ביאת יוסף לשכם לא היתה פרט צדדי בדרך אגב בסיפור מכירת יוסף, אלא זהו ענין עיקרי בפני עצמו – זהו המקום שבו

(39) וראה דברי דוד כאן: ואע"ג דהקלול נעשה בדותן מ"מ העצה על זה היתה בשכם.

(40) פרשתנו לו, ב.

(41) ראה בראשית ט, ב ובפרש"י שם.

(38) ולהעיר שגם "וישלחהו) מעמק חברון" מפרש רש"י – [דלא כפשוטו – כי מאי קמ"ל (ראה משכיל לדוד שם)] – "מעצה עמוקה כו' לקיים מה שנאמר כו' כי גר יהי' זרעך".

(דלעיל סעיף ג') על שמצינו פורעניות נוספות שאירעו בשכם, וגם ענינים טובים – כיון שלפי פשוטו של מקרא היתה שכם מקום מוכן לפורעניות רק בשייכות ליוסף⁴³,

משא"כ לכל בני ישראל – ובפרט ששם היתה כריתת ברית דיהושע עם כל בני ישראל על קיום התורה והמצוות.

(משיחת ש"פ וישב תשל"ז)

ש"ש ענו את דינה⁴², הרי הוא מוכן לפורעניות על אמירתו שהם „חשודים על העריות” – ותשא גו'; ומצד „שם נחלקה מלכות בית דוד” (המורה על זלזול ופחיתות במלכות בית דוד – וע"י ירבעם משבט אפרים בן יוסף) – הרי הוא מוכן לפורעניות על הזלזול ב„בני השפחות לקרותן עבדים” – לעבד נמכר גו'.

עפ"ז סרות בדרך ממילא הקושיות

42) להעיר מפרש"י ויצא (ל, כא) דינה כו'

שדנה לאה כו' ואח"כ: ויזכור גו' ונולד יוסף ע"ש יוסף גו'.

43) להעיר מפרש"י ויחי (מח, כב) – בפירוש הראשון – שיעקב נתן ליוסף „שכם ממש”.

